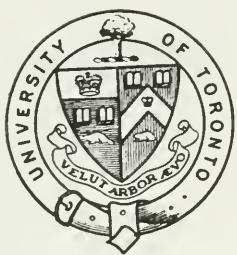

31761 078107372

PR
5363
G719
1922

From the Collection
of the late

JOHN LUCZKIW

БЕРНАРД ШОВ.

ВЕЛИКА КАТЕРИНА.

(ПЕСА).

З англійської мови переклав

БОЙ.

ЛЬВІВ.

ВИДАВНИЦТВО ДОНЦОВИХ

З ДРУЖАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

1922.

БЕРНАРД ШОВ.

Velyka

ВЕЛИКА КАТЕРИНА.

(ПЕСА).

З англійської мови переклав

Б О Й.

ЛЬВІВ.

ВИДАВНИЦТВО ДОНЦОВИХ.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА

1922.

PR

5363

G719

1922

ПЕРША ДІЯ.

1776 рік. Потьомкін у своєму бюрі в Зимовій Палаті в Петербурзі. Простора сала палати. Стиль: Росії XVIII ст., що наслідувала в тому часі Версаль Людовика XIV.

Надмірна пишиота й блеск поруч із неладом і неохарністю.

Потьомкін, великан із постави й будови. Обличе в нього знівечене, бо одне його око вибите, а друге зазує. Сидить при кінці стола, па якім розкипні купи паперу й останки снідання з трох, чи чотирох днів. Під рукою в нього такий зачас кави і горілки, що вистало б на товариство з десятьма осію. На підлозі лежить укритий діамантами його фрак, що впав із крісла, призначеної для гостей, яке стоїть із другого кінця стола. На сьому ж кріслі лежить тільки шапка з тороками. Трикутний капелюх, теж укритий самоцвітами, на столі. Потьомкін на-пів одягнутий: в розхрістаній сорочці і в безземно широкім халаті, колись пишним, тепер залозеним підлівками і нечистім, бо служить йому замість ручника, хустини та ганчірки до всякого вжитку, до якого неохайні людини взагалі вжити може хоч який ткацький виріб. Халат не закриває ні широкої й волохатої груди, ні на-шів позапинаних коротких штанців та ніг. На ногах шовкові панчохи, які Потьомкін раз-у-раз підтягає до колін, але зараз-же стрясає знов на жижки, бо не може всидіти спокійно ні хвилини. Його стопи засунуті у величезні капці, з яких кождий; викладений самоцвітами, варта кілька тисяч рублів.

З вигляду Потьомкін грубий варвар, несподівано долею видигнутий з долу на верхи, деспот найбільш незносного й небезпечного типу, поганій, лінівий, гідкий в своїх особистих навичках. Але чужинецькі посли доносять про нього, що він найліднійша людина в Росії і що має найбільше впливу на ще здібнішу від нього царю Катерину II. Вона знову не Московка, але Німка і в ніякому разі не без огляді і культури в своїх навичках. Вона не тільки конкурює з Фридрихом Великим о славу найрозумінішого монарха в Європі, але й сама може підняти цілком імовірну претенсію на те, що вона найспритнійша й пайчарівнійша людина на світі. Катерина не тілько терпить іще Потьомкіна біля себе, хоча колишня її романтична ехільність до нього давно вже промінула, але й високо цінить його як дорадника та приятеля. Його-ж любовні листи належать до найліпших зареєстрованих досі. Він має зміст скаженого гумору, який дає йому змогу сміятися і зі себе са-мого і з інших. В очах англійського гостя, що має з'явитися перед його обличем, Потьомкін може вдаватися безудержним хамом. Таким він по правді є хоч у чий очах, але гість відкриє — а відкриє се швидше, чи пізніше кождий, — що він людина, з якою повинні числитися навіть ті, що не бентежаться ні його вдачею, ні фізичною силовою, ні високим його становищем.

Гарва, молода пані, Варінка, улюблена сестрінка Потьомкіна, вилігуються на отомані, що поміж дверима і тим кінцем стола, при якім сидить Потьомкін. Вона дуже насипана і незадоволена може тому, що він увесь занявся своїми паперами й пляшкою горілки і що їй відко тільки його широкі плечі.

За отоманою параван.

Входить старий солдат, козацький десятник.

Десятник (мягко говорить до пані, тримаючись за клямку від дверей). Любко, серце, — чи їх світлість князь дуже заняті?

Варінка. Їх світлість князь дуже заняті. Підспівують собі фальшиво, гризути нігти, чухаються в голову, і підтягають свої брудні панчохи. Аж гидко та противно дивитися. Та ще прикидаються, буцім-то акти читають. Тілько-ж ані трошки їх не розуміють, бо за лініві та за лукаві, щоб побалакати з кимось про них.

Потьомкін (бурчить собі під носом, а потім утирає холатом ніс).

Вар. Свіння! Ух! (Вона відсахується тремтючи від огиди й вриває розмову).

Десят. (підкрадаючись до фрака й підіймаючи його, щоб назад покласти на крісло). Батюшка! Отой сотник англійський, що старий пруський Фріц і посол англійський так тобі його захвалювали і мусіє Вольтер (а щоб його (хреститися) Господь у безконечному милосердю свому прокляв на віки вічні), він є осьтут у жданні та дуже хоче авдієнції.

Пот. (передумавши справу). К чорту англійського сотника! І к чорту старого пруського Фріца! І к чорту англійського посла! І к чорту мусіє Вольтера! І тебе самого к чорту!

Десят. Змилуйся, батюшка! В голові помутнилось у тебе сьогодня. За багато горілки пеш французької отої, а за мало нашого правдивого російського квасу.

Пот. (у нападі люти). Та щоб десятник таких високих гостей мені представляв? (Прискакує до нового й хапає за горлянку). А ти що собі думаєш, псе? П'ять тисяч буків захотілося? Га? А генерал Волконський де?

Десят. (паде на вколішки). Та-ж сам ти, батюшка, так копняком почастував їх, що аж коміть головою зі сходів злетіли.

Пот. (шупурляє ним об землю й копає). Брешеш, собако! Брехня!

Десят. Тверде життє нам бідним, батюшка. Кажеш: брехня, так воно брехня й єсть. Він упав зі сходів. Ось що! А я підвів його, а він мене — по зубах. Отак завше: ти їх, а вони мене в піку. Кривда, батюшка, ій-богу кривда!

Пот. (регочеться на ціле горло, потім вертає на давне своє місце до стола й хихотить)!!!

Вар. Дикиу! Селюх! Ганьба! Не диво, що Французи на глум нас беруть, варварів.

Десят. (він поповз довкруг стола аж до паравану й непомітно вкрутився поміж Варінку й Потьомкінову спину). Як думаєш, любко, прийме князь сотника?

Пот. Ніякого сотника не прийме. Забираї ся до чорта!

Десят. Змилуйся, батюшка! Та-ж обовязок твій його прияти, ій-богу! (До Варінки) Поможи, красавичко, поможи, любко, пому мені. Поможи. Він рубля мені дав.

Пот. Ну! Пусти його сюди, пусти! Та відчепися від мене, не мороч голови. Ні хвилинні спокою не дадуть.

Десятирік радісно бе в дах і вибігає. Він угадує, що Потьомкін хотів побачити англійського сотника відразу, та тільки прикидався, що п'ютий, поки цікавість не взяла верх.

Вар. Є в тебе сором? Наїзнатніших осіб не пускаєш до себе. Князів і генералів по зубах беш і зі сходів скидаєш. А потім панькаєшся з якимось англійським сотником, бо він солдатови рубля дав. Скандал!

Пот. Любо кохана, — я пияць. Але зпаю, що роблю. З Англіїцями бажаю добре жити.

Вар. Чи не здається тобі, що добре враженіе зробили на Ап'лійца, як приймеш його так, як ти тепер на-пів пияць?

Пот. (з урочистою повагою). Таф воно її є: Англійці ні-за-що не мають тих, що не п'ють. Мушу цілком упитнися (тягне з пляшкою спорій ковтюк).

Вар. Пияць дурейн!

Десятирік вертає і впроваджує гарного, сильно збудованого молодого англійського старшину в мундурі легких драконів. Сей виглядає дуже задоволений зі себе та дуже певний свого становища в світі. Він промірює кімнату аж до того кінця стола, що напроти Потьомкіна й самопевнено чекає на вияви ввічливості з боку свого державного мужа. Десятирік хитро лішається коло дверей.

Десят. (по батьківськи). Ось тобі її англійський сотник, батьшка. Той такий прихвалюваний їх священному імператорському величеству сотник. Йому й-богу треба підтримки твоєї Її протек... (Митто щезає, бо побачив, що Потьомкін ось-ось на нього кине пляшкою. Сотник виникає очима в оті приготування, зачудований і неприємно вражений. Отсі почуття ніяк не втихомирюються, коли Потьомкін, за-ледви зволивши поглянути на свого гостя, в дійсності усного його розглянувши кутяком одиночого свого ока, непривітно каже) Ну?

Едестон. Називається Едестон, сотник легких драконів Едестон. Маю честь предложить вашій світlosti отсей лист від британського посла, в якому знайдете потрібні подробиці.

(Передає Потьомкінові лист).

Пот. (отворяє лист і дивлючися на нього не більш однієї секунди). Чого хочете?

Едест. Лист вясинить вашій світlosti, хто я такий.

Пот. Не хочу знати, хто ви такий. Чого хочете?

Едест. Авдієції в імператорки. (Потьомкін погірливо шупурляє лист на бік. Едестон додас також). І трошки ввічливості, якщо ваша ласка.

Пот. (зуміється). Ов!

Вар. Мій дядя приймає вас надзвичайно ввічливо, сотнику. Він що-то так копнув генерала, що той аж сходами в долину полетів.

Едест. Російського генерала, мадам?

Вар. А вже ж.

Едест. Дозволю собі зауважити, мадам, що красше буде для вашого дяді, якщо англійського старшину не спробув скидати сходами в долину.

Пот. Може хочете, щоб я вас викинув сходами до гори? Га? Вам треба авдієнції в імператорки?

Едст. Що-до копания, то я нічого не казав, пане. Як що прийде до того, то заговорять мої чоботи замість мене. Їх величество патякнули раз, що бажали б почути новини про бунт в Америці. Я боровся проти бунтівників і мене вислали в розпорядження їх величества, щоб я розумно та гарно описав їм воєнні події, яких я був свідком.

Пот. Дурниця! Я знаю. Вам здається, що доволі, щоб вона хоч раз на вас поглянула і на ваш мундур, а фортуна зараз-же вам усміхнеться. Ви думаєте, що якщо стерпіла вона такого, як я — одноокого й зизоокого до того, — то вам таки до ніг упасти мусить, щоб лише побачила. Га?

Едст. (неприємно діткнутий і обурений), Нічого подібного я не думаю. А ви будьте ласкаві не повторювати таких речей. Якби я був російським підданим, а ви посміли осътак величать мою володарку, дістали би шаблею в лицце! (Потьомкін лято ревучи кидастися на нього). Руки геть, свине! (Потьомкін нагинається над ним і пробує схопити за горлянку, але Едстестон, потрохи атлет, зручно перекидає його горілицю. Потьомкін паде, чудуєчись не мало, на спину).

Вар. (вібігаючи). Рятуйте! Кличте варту! Англієць дядька мордує! Рятуйте! Рятуйте!

Вібігає варта й десяtnик. Едстестон витягає з холяв пару малиноких пістолів і мірить одним у десяtnика, а другим у Потьомкіна. Сей сидить на долівці очуявши трохи. Салдати ніякovo застigli на місцях.

Едст. Ані кроку! (До Потьомкіна). Накажіть їм, щоби пішли собі геть, а ні, то пущу кулю у вапчу тупу маківку.

Десят. Кажи, батюшка, що маємо робити. Наше життя все-одно, що твое. А й-же-богу не час іще тобі вмирати.

Пот. (всупереч усіким сподіванням пануючи над собою). Ідіть! Геть!

Десят. Батюшка —

Пот. (реве). Геть! Забирайтесь всі! (Вони відходять почуваючи полекшу, що втікають від пістолів. Потьомкін пробує підвистися, але валиється на голову). Сюди! Поможіть мені встати, добре? Та-ж бачите, що я встаю й не можу підвистися?

Едст. (недовірчово). А, ви хочете вхопити мене в свої руки.

Пот. (резигновано отирається о крісло, на якому висить його фрак). Ну й добре! Осьтут собі й лежатиму, бо я встаю, а ви мене боїтесь.

Едст. Не боюсь я вас, бодай вас чорти взяли!

Пот. (одушевлено). Любчику! Сама правда ліється твоїми устами. А тепер слухай! (Підкress.ючи подробії свого викладу смішно штовненими руками голови й рук, наслідуючи ляльку). Ти є сотник Яківінтарізмазивається, а твій дядько ґраф Осьякейогоім, а твій батько епископ Такаторіч, а ти сам дуже много-много-надійний юнак (а не казав я тобі, що я пяній?) учився в Кембріджі, а дістав степень сотника на війні у славетнім бою на Бен-

керс Гіл. Як інвалід повернув з Америки до дому на просьбу тети Фені, падворної дами королеви. А чи не вгадав я?

Едст. Відкіля-ж ви знаєте се все?

Пот. (францістично кряче). А з листа з твого, ллюбчику, ллюбчику, ллюбчику. Листа, шию ти мені показав.

Едст. Так ж ви його не читали.

Пот. (кумедно вимахує пальцями до нього). Тілько одне око, ллюбчику. Одне і то зизує. Але бачить усе. Читає листа мом- мом-монумунетально. Подай мені пляшку з оцтом, подай, будь ласкав. Зелену пль-пль-ашку. Тіки, шию об проповідитись. Занадто пияний, щоб говорити як сль-слі-ід. Будь ласкав. ль-любчику. Зелену пль-ашку. (Едстестон усе це недовірчivo похитує головою й тримає пістолі напоготові). То й сам досягну. (Сягає позад себе аж до стола й пориває зелену пляшку, з якої надливав можній ковтак. Його скривлене обличчя є болючі відригування так хапають за серце, що майже виводять Едстестона з рівноваги. Коли жертва нарешті, на всі боки хитаючися, зводиться на ноги, то вона перемінюється в блідого вправді, розслабленого, але шляхотного пана, підстаркуватого й цілком тверезого, повного гідності в поведенню і в мові, хоча потрясеного недавними судорогами). Вони не краще, молодче, бути пяним, аніж бути тверезим, але — щасливіші. Чеснота не є щасливістю. Ось епіграм! Але я пересадив. Я занадто вже тверезий як на добре товариство. Привернімо-ж рівновагу.

(Тягнє шляхотний ковтак горілки й відзискує фобрії нострій). Ага! Так ліпше. А тепер слухай, любчику. Тобі не можна в двірські тереми з пістолями в холявах.

Едст. Я переконався, що вони можуть здатися.

Пот. Дурниця. Я твій приятель. Ти тілько кепсько зрозумів мої наміри, бо я був пяний. А тепер я тверезий — помірковано тверезий — і доведу, що я тобі приятель. Дістанеш трохи діамантів. (Реве). Гей там! Сюди! Ви собаки, свині, гей!

Входить десятник.

Десят. Слава Господу, батюшка. Ви ще таки вратовани для нас.

Пот. Кажи принести самоцвіт в. Купу діамантів. І рубінів. Махай! (Замахується, тоб конунти десятника, але той тікає). Сховай пістолі, любчику. Я дам тобі країці, такі з золотими ручками. Я тобі приятель.

Едст. (трохи нерадо ховав пістолі нараз у холяви). Ваша світлість чайже розуміють, що якщо пропаду, або щопобудь мені станеться, буде біда.

Пот. (захоплено), Любчиком називаї мене!

Едст. Такого звичаю Ап'літці не мають.

Пот. У вас серця нема, у вас Ап'літців! (Ударяє себе долонею в праву грудь). Серця! Серця!

Едст. Вибачте, ваша світлість! Ваше серце по другім боці.

Пот. (заскочений і вражений). Справді? То ти вчений! Ти доктор! Ви, Англітці, подиву гідні, ІІ-богу. А ми що? Варвари, пяні свині! Катерина Німка. Але я дав їй російське серце. (Він забирається ще раз пlessнути себе долонею).

Едст. (*делікатно*). З другого боку, ваша світлість.

Пот. (*плаксиво*). Правдивий Москаль, любчiku, має серце по обох боках.

Входинь десятник, нссучи чашу, повну самоцвітів.

Пот. Забираїться! (Він вириває чашу та ударом ноги викидає десятника, не зі злоби, а з привички; він не помічусь навіть, що робить). Візьми собі діамантів, любчiku. Візьми жменю. (Бере жменю сатоцвітів і пересипає їх пальцями назад у чашу, яку потім подає Едеместонові).

Едст. Дякую. Не приймаю гостинців.

Пот. (*не може вийти з дива*). Не приймаєш?

Едст. Дякую, ваша світлість, але не є звичаєм англійського джентльмена брати осьтакі гостинці.

Пот. Ей! Чи таки на правду ти Англієць?

Едст. (*кланяється*)!

Пот. Ти перший Англієць, якого зустрів я коли-небудь у своєму життю, що не бере всього, що тілько може йому в руки попасті. (*Ставить чашу на стіл і знову повертається до Едеместона*). Слухай, любчiku. З тебе атлет, славний атлет. Ти перекинув мене на плечі як муху, а все ж я міг би тебе одною рукою підняти. Ти великан, любчiku, ти лицар!

Едст. (*самозадоволено*). У нас усі такі в моїй стороні в Англії.

Пот. А в мене є Турок, бранець — сила-а-ач. Поборешся з ним передо мною? На тебе міліоп рублів поставлю.

Едст. (*розлучений*). Нехай вас мара возьме! Невже ви думаете, що я платний борець який? І як ви смієте робити мені такі пропозиції?

Пот. (*подражнений в своїх почуваннях*). Ніяк не можна пригласити тебе, любчiku. Ти пе любиш мене?

Едст. (*злагоднівши*). Ну так, — я почуваю свого роду пристильність до вас, хоч і не знаю, чому. Але маю наказ бути в імператорки і —

Пот. Будеш, будеш у неї, любчiku. А славна жінка з неї, наїславніша жінка на світі. Але бозволь мені трошки тобі бородати — ну! ще пяній! Доливають води до моого оцту. (*Стрясається, відкашлює й починає тверезо*). Якщо Катерині прийде фантазія на тебе, то просі в неї рублів, діамантів, палат, титулів, ордерів, усього, що забагнеться! Усе дісталеш! Старайся про всяку посаду: фельдмаршала, адмірала, міністра, всяку, яку скочеш, тільки — не посаду царя.

Едст. Кажу-ж вам, що не хочу нічого прохати. Чи думаете, що я якісь авантурник або жебрак?

Пот. (*жалільно*). А чому пі, любчiku? Я ж також був авантурником, я також був жебраком.

Едст. Ну — ви! —

Пот. І що се мені пошкодило?

Едст. Ви Росіянин. Се щось ишпе.

Пот. (*пам'ятично*). Я мужчина, любчiku, і ти мужчина. А Катерина жінка. Жінка-ж до всіх пас одну мірку прикладає. (Ху-

хоче. Ще один епіграм! (Урочисто). Сиодіюся, що ти мене розумієш? Масні університетські студії, любчiku? Во я маю.

Едст. Певно. Я Бакалавр Вільних Мистецтв.

Пот. І доволі з тебе, що ти бакалавр, любчiku. Вільні мистецтва достарчить Катерина. Ага! Ще один епіграм! Сьогодня я в настрою.

Едст. (збентежений і трохи зачеплений). Мушу попросити, щоб ваша світлість змінили тему. Я гість у Росії та гість імператорки. Отверто говорячи, не маю ні права, пі охоті легковажно виражатися про їх величчество.

Пот. Чи говорять у тобі засади сумління?

Едст. Засади джентльмена.

Пот. А в нас, у Росії, джентльмен не має ніяких засад. В Росії ми дивимося правді в очі.

Едст. А в Англії, пане, джентльмен піколи не дивиться правді в очі, якщо ся правда пеприєма.

Пот. Кожда правда пеприєма в реальному життю, любчiku. (Дуже задоволений із себе). І знову епіграм! Це проклятий отой мій секретар? Треба б записати сі першии й завіцати їх нашадкам. (Кидаеться до стола. Сідає. Хапає за перо. Потім нагадавши щось). Але-ж я не попрохав тебе сідати! (Встає і іде до другого крісла). Я дикар, варвар! (Кидаеться сорочку та фрак почерез стіл на підлогу, штаду кладе на стіл). Сідайте, сотнику!

Едст. Дякую.

Вони церемонійно кланяються один другому. Потьомкін мас нахилом зазнувати. Се котус його втрати рівноваги: він мало-шо не паде на Едестона, який рятує його та сідає на крісло.

Пот. (ще раз сідаючи на своє крісло). До річи, що се хотів я вам трошки порадити? Не знаєте?

Едст. Не знаю, бо ви не порадили. Дозвольте мені додати, що я не просив у вас ніякої поради.

Пот. Та я й пепрошепній пораджу, чарівний Англійче! Нагадав! От що: не пробуйте стати царем Росії.

Едст. (зачудуваний). Не маю ні найменшого наміру.

Пот. Ще лі, але матимен. Ось вам мое слово. А прийде він під видом близкучого помислу, буцім-то треба вам почути скрупули совісти й забалакати церковного благословенства на ваш союз із Катериною.

Едст. (підіймається і оставляється). Мій союз із Катериною? Ви збожеволіли?

Пот. (неділженний). Це п'я, у якому натякнете на се, буде днем вашого упадку. А окрім того не дуже воно щасливе бути чоловіком Катерини. Ви знаєте, що сталася з Петром?

Едст. (коротко, знову сідаючи). Не хочу про се говорити.

Пот. Отже думаете, що вона його вбила?

Едст. Знаю, що так балакали люди.

Пот. (кричить, зриваючися на рівні ноги). Се брехня! Орлов убив його! (Трощки погамувавши). Він те-ж вибив мені око, але (з приемістю сідаючи) все ж таки я став його наслідником. І (думаючи)

прихильно плеши Едмунду по руці) прикро мені заявити тобі, любчiku, але, якщо станеш царем, то я вбю тебе.

Едст. (иронічно віддає ласки). Дякую. Не буде нагоди. (Встає). Маю честь побажати вашій світlosti всього найкрасшого.

Пот. (зривається і здержує його, коли він йде до дверей). Тьфу, тьфу! Маю ж на думці взяти тебе до імператорки таки зараз, ось таки в сю хвилину.

Едст. В таких чоботях? Се неможливе! Мушу перебратися.

Пот. Дурниця! Підеш отак, як стойш. А свої жижки показеш їй колись пізніше.

Едст. Але-ж мені треба тілько пів години, щоб —

Пот. За пів години буде за пізно на *petit lever*. Ходи! чоловіче, пехай тебе чортяка возьме, та-ж мушу зробити приємність британському послови і французькому і старому Фріцови і мусіє Вольтерови і всім іншим, як іх там. (Кричить до дверей). Варінка! (До Едмунда з плачем у голосі). Варінка тебе переконає. Ніхто не в силі відмовити Варінці нічого. Моїй сестрінці. Вона правдивий скарб. Прегарна! Вірна! Чарівна! (Ще раз кричить). Варінка, чорте лисий, куди-ж тебе понесло?

Вар. (вертає). По мене не кричать! У тебе голос як у ведмедя, а манери як у дроворуба.

Пот. Ш-ш-ша! Ангеле, матушко, заховуйся прилично перед англійським сотником. (Здіймає халат і кидає його на стіл поміж папери й останки снідання. Підіймає фрак із підлоги тай щезає за параваном, щоби покінчити свою туалету).

Едст. Мадам! (кланяється).

Вар. (присідаючи). Monsieur le Capitaine!

Едст. Мушу оправдатися за бучу, що я счишив її, мадам.

Пот. (за параваном). Не клич її: Мадам! Кажи їй: матушка, ясочка, любка!

Едст. Пошана для пані не дозволяє мені на се.

Вар. Пошана? Невже шанувати можна сестрінку дикуна?

Едст. (благаючи). Ах, мадам!

Вар. Господь мені свідком, англійський батюшка, що нам треба когось, щоб не боявся — його. Він такий сильний! А я думаю, що ви потрапите кинути ним на землю раз і другий і третій,

Пот. (за параваном). Варінка!

Вар. Ну?

Пот. Піди її заглянь крізь дірку від ключа до імператорської спальні та прийди й скажи, чи цариця вже прокинулася?

Вар. *Fi donc!* Не маю звички заглядати крізь дірки від ключа!

Пот. (виринас зпоза паравану). Він поправив сорочку й одягнув свій удіялентований фрак. Кепсько тебе виховували, ясочки. Чи ввійде коли яка дама, чи джентльмен незаповіджено в кімнату, не зазирнувши поперед крізь дірку від ключа? (Бере шпанду й накладає на себе). Велика воно річ у життю, бути природним, а найприроднійша річ — се дивитися в дірки від ключа. Ще один епі-

т'рам: п'ятий від ранка сьогодня! І де ж отої дурень пропав, мій секретар? Це Попоф??!

Едест. (аж задихається від подавлюваного ревоту) !!!

Пот. (умисній). То ти оцінив мій епіграм, любчiku?

Едест. Вибачте. Поп офф! Га! Га! Га! Не можу здергатися від сміху! Га! Га! Га! Яке його справжнє імя, до речі, щоб знати, як із ним стрінуся?

Вар. (здивувана). Його справжнє імя? Так і єсть: Попоф. Чого смієтесь, батюшка?

Едест. Як можна не сміятися, в кого хоч трохи змислу гумору? Поп офф! (Лягне від ревоту).

Вар. (споглядає на дядька й значуче показує на своє чоло !!)

Пот. (тихо до Варінки). Ні! Се по-англійськи. Отож потішиться ним Катерина. (До Едестесона). Ходи! Оповіш отої жарт Катерині. ЇЇ можна взяти гумором. (Бере його за руку й веде до дверей).

Едест. (пручається). Ні! Справді! Я не одягнутий —

Пот. Переконай його мій ангеле, магушко!

Вар. (бере його за другу руку). Так, так. англійський батюшка, ти повинен бути сміливий, іш-богу, й представитися імператорці. Ходи!

Едест. Ні. Я б радше —

Пот. (волочить його за собою). Ходи, любчiku! Чайже не відмовиш мені?

Едест. Та як я можу?

Пот. А чому ні? Хиба вона тебе з'єсть?

Вар. Таки з'єсть. Але ти мусиш піти.

Едест. Запевнюю вас — виключено — мій одяг —

Вар. Чудово виглядаєш.

Пот. Ходи, любчiku, ходи!

Едест. Ні! Повірте мені — пе хочу — я —

Вар. Неси його, дядьку!

Пот. (бере його за руки, як батько свого синка). Таки понесу!

Едест. До дідька рогатого! Се смішне!

Вар. (чіпляється за його жежки й танцює, як дядько його несе). Мусиш піти! А пе конай, бо очи мені підібеш!

Пот. Ходи, дитинко, ходи.

Якось пропахалася через двері й не чути їх більше.

ДРУГА ДІЯ.

Petit lever імператорки.

Середні двері зачинені. Той, що увійшов-би іпми, побачив-би ліворуч на підвішеню з двома широкими сходами величаве ліжко з занавісками. За ним двері в стінних шпалірах, що ведуть до кабінету Імператорки. Близько підвісіння, що на нім ліжко, по середині кімнати стоїть золочене крісло з вирізбленим на ньому імператорським гербом і вигравіюванням монограммом Імператорки.

Придворці ждуть, готові до послуг Імператорці. Стоять двома понурими рядами здовж того боку кімнати, що напроти ліжка, урочисто, з вразом нудьги на обличах і чекають, коли Імператорка прокинеться. Княгиня Дащкова стоїть із двома панянами трохи попереду ряду придворців, побіч імператорського крісла. Тиша. Її нарушують тільки позіхання й перешептування поміж придворцями. Шамбелян Нарішкін стоїть у головах ліжка.

Голосне позіхання чутно споза занавісів.

Нарішкін (підносить руку остерігаючи). Ш-ш-ш!

(Придворці притислом перестають перешептуватися, вирівнюють ряди і так бовванють. Мертві тиша. Дзвінок за занавісками. Нарішкін і княгиня урочисто розсузнюють занавіски й поза ними оказується

Імператорка. Катерина перевертася на спину й втягнулася).

Катерина (позіхаючи). Ге-е-я-ха-я-ау! Котра година?

(В її мові чується німецький акцент).

Нарішкін (церемонійно). Їх імператорська величність зволили прокинутися. (Придворці падуть навколошки).

Всі. Добрий день, вашій величності.

Нарішкін. Пів до одинадцятої, матушко!

Катерина (рівномірно сідає). Potztausend! (Дивлючися на клячутих придворців). Ех! Вставайте! Вставайте! (Всі встають). Обриди мені ваш етикет. Ледви очі розплюючу врапці, а вже починається. (Ще раз позіхає й сонно припадає головою назад до подушок). На цю воно здалося, Нарішкін?

Нарішкін. Бог свідок, се не для тебе, матушко. Тільки, бачиш, як-би ти не була великою царицею, то всі вони нічим би не були.

Катерина (сідає). Значить, вони силують мене все те робити, щоб заховати свої марні гідності. So?

Нарішкін. Власне! А теж і тому, що якби не робили сього, що роблять, то ти, матушко-любко, веліла-б нагаями їх вишмагати.

Катерина (нервігіно вискаючи з ліжка й сідає на його країчку). Вищмагати! Я! Вільнодумна Імператорка! Фільсофка! Варвар з тебе, Нарішкін. (Встає та звертається до придворців). А в тім — що воно мене обходить! (Це раз звертається до Нарішкіна). А тимчасом нехай буде тобі відомо, що маю цириу й орігінальну вдачу як в Англіїця. (Неспокійно ходить сюди й туди). Ні! Що мене до скаженості доводить в усіх сих церемоніях, се те, що на всю Росію одній мені пічого з того, що я Імператорка. Всі ви доходите до слави через мене, мої усмішки загрівають вас, отримуєте титули й шанобу й ласки від мене, всіх вас осліплює моя корона й мої пишні строї, ви незмірио тішитесь, як допустять вас перед моею обличчю, а як скажу вам яке ласкаве слово, то тижнями розповідаєте його кожному стрічому. Але що мені самій з того? Нічого. (Кидаеться в крісло. Нарішкін суперечить їй жестом, але вона нагально повторяє йому вічі). Нічого!! Ношу корону, поки карк не заболить, стою з мажестатичним виглядом, аж ледві іноді не зомлію, маю усміхатися до старих і гідких послів, а повертаєсь спиною до молодих і гарних. Ніхто мені нічого не дає. Поки була ще тілько великою княгинею, то англійський посол бувало давав мені гроші, коли лишилася потребувала — себто радише кілько разів йому треба було отримати що від моєї блаженної попередниці Елізавети (придворці кланяються до землі). А тепер, відколи я Імператорка, він мені ні копійки не дає. Іноді, як голова мене болить, або маю кольки, то останній помийний заздрю. А в вас пі дрібки вдячності нема для мене за всю мою опіку над вами, за працю мою, думки, мою втому, мої терпіння.

Князь Дашкова. Благаємо тебе, матушко, Бог свідок, дай спочити подиву гідному мозкові твому. Того й голова тебе болить. Monsieur Вольтер теж терпить на біль голови. А його мозок зовсім такий, як у тебе.

Катерина. Яка-ж брехуха з тебе, Дашкова! (Дашкова присідає з імпонуючою гідністю). І ти думаєш отак підлестити мені. Знай те, що я-б пі рубля не дала за всі фільсофські мозки цілої Франції. Що за справи маємо нині?

Нарішкін. Новий музей, матушко. Але модель готовий буде щойно па вечір.

Катерина (заклонотано встає). Так, музей. Просвічена столиця мусить мати свій музей. (З міною, повною глибокого зрозуміння ваги музею для столиці, вона міряє кімнату). Він буде одним із чудес світа. Мушу мати зразки всяких особливостей: зразки, зразки й ще раз — зразки.

Нарішкін. Весела ти сьогодні, матушко.

Катерина (з ріжовою безтурботністю). Я завше весела. Завше. Навіть тоді, коли мені не подають патинок. (Біжить до крісла, сідає й наставляє ноги).

(Дів пані стрімкою летять до її ніг, колида з патинком у руці. Катерина якраз хоче засунути в них ноги, але здергувється, вслухуючись у гамір, що доноситься з присінка).

Потьомкін (*несучи Едстестона через присіння*). І не пручайся! Ходи, ходи, люба дитинко, голубчику мій, ходи до матушки. (*Співає*):

Ходи, хлопче
Мій миленький,
Мій коханий, хлопче.

Варінка (*співає разом з ним*):

Ходи, хлопче і т. д.

Едстестон (*силуючись перекричати їх*). Ні, ні! Сей жарт іде за далеко! Я рішуче жадаю! Пустіть мене на землю! А щоб ви сказилися! Пустите чи ні! А щоб тобі добра не було! Ні, ні! Не прикідаїся дурнем! Ми, в Англії, не розуміємося на таких жартах! Се-ж ганьба для мене! Та пустіть же!

Катерина (*під час того*). Шо за страшений галас? Піди, Нарішкіне, подивися, що там!

(*Нарішкін іде до дверей*).

Катерина (*наслухує*). Се князь Потьомкін.

Нарішкін (*кличе від дверей*). Якийсь чужинець, матушко! (Катерина літтю поринає назад у ліжку й накривається. Потьомкін вносить Едстестона, за ним Варінка. Князь штурляє сопника на підвісеннє, що на ньому ліжко, й похитуючись на ногах, попри ліжко іде до дверей кабінету. Варінка стає біля придворців по другому боці кімнати. Катерина, горючи гнівом, відтручує Едстестона від ліжка геть аж на долівку. Вилазить із ліжка й повертається до Потьомкіна з таким страшим виразом на обличю, що всі падуть навколошки окрім Едстестона, що розгніваний і завстидженій кидается по підлозі).

Катерина. Як ти смів, Потьомкін? (Дивлючись на Едстестона). Що се?

Потьомкін (*на вколішках, з плачем*). Або я зпаю? Я пияй. Що се таке, Варінка?

Едстестон (*зриваючись на ноги*). Мадам, сей пияй хам — Потьомкін. Отсе й правда. Пі-пі-яній хам. Похористувався тим, що я пі-пі-яній. Хазав: візьми мене до аннела ма-а-атушки, візьми до крассавички Імператорки. Візьми до найславнішої жінки на землі. Он що він хазав. А я взяв. Злле зробив. Ніне тверрезий я.

Катерина. Були вже такі, що за менші провини на Сибір ішли, щоб прохмелитись, князю.

Потьомкін. І добре їм так! Г-г-гідка вонно іпавичка. Ая! запитаї Варінку.

(Катерина повертає свос обличе від нього на придворців. Придворці бачать, що вона намагається не розсміятись, але з досвіду знають, що се її не вдастеться. Отож із полекою встають, шкірючи зуби).

Варінка. Се правда. Він п'є як свиня.

Потьомкін (*жалісно*). Ні, не як свиня! Як князь! Матушка зробила бідного Потьомкіна князем. І до чого-ж бути князем, як пити не можна?

Катерина (*кусає уста*). Іди. Я ображена.

Потьомкін. Та бо ти не сварися, матушко!

Катерина (приказуючим тоном). Іди!

Потьомкін (пожитуючися ветас). Так: іди! Будь собі здоров! Який я сплячий. Генерр бай-бай, а потім пна Сибірр! Іди собі бай-бай до ліжка мматушки, іди! (Спікується попробувати поїзти в ліжко).

Катерина (рішуче відштовхує його на лів). Ні, пі, Потьомкіне! Що ти собі гадаєш? (Він наче колода вилиться на підлогу, видимо смертельно п'яний).

Княг. Дацькова. Що за скандал! Образа для вашої імператорської величності!

Катерина. Не маєш змислу гумору, Дацькова. (Сходить із підвісіння на підлогу й поблажливо дивиться на Потьомкіна. Він булькоче як тварина. Її бере огіда). Свпні! (Бопас його що сіш). Ов! Ти зломив мені палець! Худоба! Худоба! Дацькова має рацію. Чуєш?

Потьомкін. Пи-питаєш, який мій погляд про Дацькову? Мій ппо-погляд, що Дацькова пі-п'яна. Скандал. Бідний Потьомкін піде собі бай-бай. (Попадає в п'яний сон).

(Декілька придворців пускається вперед, щоб винести його).

Катерина (задержує їх). Нехай собі лежить! Нехай переспиться. А то, як вийде відсіль, то зразу попаде на ввесь день до шинку поміж п'яну голоту. (Поблажливо). На! (Бере з ліжка подушку й кладе йому під голову. Потім повертається до Едстестона. Розглядає його з вишуканою гідностю і питає з маскатичною міною). Що се за джентельмен. Варінка?

Варінка. Чужинецький сотник. Не можу вимовити його наймення. Мені здається, що він божевільний. Прийшов до князя й казав, що мусить побачити вашу величність. Про піщо друге він не може говорити. Ми не могли його спинити.

Едстестон (вражений сюю очевидною зрадою). Ах, мадам! Я цілком здоровий: я справді Англієць. Я піколи не смів би ваблизитися до вашої величності без певних вірительних листів. Маю листи від англійського посла і від пруського. (Наївно). Тілько-ж всі впевняли мене, що князь Потьомкін всемогучий у вашої величності. Тож я очевидно звернувся до п'ятого.

Потьомкін (перериває розмову розлучливо пискивим зойком, подібним до крику осла)!!!

Катерина (наче помийниця). Schweig, du Hund! (Вертає сюю своїх урочистих королівських манір). Чи вас ніколи не вчили, пане, як повинен приходити джентельмен перед обличчє володаря?

Едстестон. Так, мадам, тілько-ж я не прийшов: мене принесли.

Катерина. Та-ж самі кажете, що просили князя, щоб заніс вас.

Едстестон. Але-ж ні, мадам. Я протестував, кілько в мене було сили. Взываю сюю паню підтвердити се.

Варінка (удаючи обуренне). Так: ви протестували. Але разом із тим ви дуже, дуже, дуже хотіли побачити їх імператорську величність. Ви червоїли, як князь про них говорив. Ви грозили

йому, що покраєте йому шаблюкою лице, бо вам здавалося, що говорить про них не з відповідним подивом. (*До Катерини*). Вірте мені: він уже десь мусів бачити вашу імператорську величність.

Катерина (до Едстестона). Ви справді вже бачили мене?

Едстестон. Підчас перегляду військ, мадам.

Варінка (тріумфуюче). Ага! Я так і знала. Ваша величність мали на собі гусарський однострій. Він бачив те сяйво і той блиск, які виходили від вашої величності. Ах! І віп смів подивляти вашу величність. Ні! Такої зухвалості не можна стерпіти!

Едстестон. Уся Європа винна такої-ж зухвалості, мадам.

Княг. Дашка ва. Уся Європа задовольняється робити се у належнім віддаленню. Бо можна подивляти політику їх величності і їх визначність у літературі та фільософії без того, щоб зараз-же доконувати акробатичні фортель на імператорському ліжку.

Едстестон. Нічого не знаю про визначність їх величиности в політці, чи фільософії. Я на таких справах не розуміюся. Говорю як практична людина. Досі ще нечував я, щоб чужинці теж вели політику: я завше думав, що політика се лише гештфт містера Піта.

Катерина (підносючи брови). So?

Варінка. А за що інше ви подивляли їх величність на вашу думку?

Едстестон (цілком збентежений). Отож я-я-я — се значить — я — (загикується аж до повної німоти).

Катерина (по хвилі немисосердної мовчанки). Ждемо на вашу відповідь.

Едстестон. Але-ж я цілком не казав, що подивляю вашу величність. Ся дама переплутала мої слова.

Варінка. О, ви її не подивляєте, пі?

Едстестон. Ну так, я — очевидно — само собою — я не можу заперечити, що однострій був дуже до лиця — може трохи замало жіночого було в тому всьому — та все-ж —

(*Мертв тиша. Катерина й придворці закамяніли, впливши очі в нього.*

Він немисосердно заклонотаний.)

Катерина (з холодною, маєстатичною повагою). І що-ж, пане? Се все, що ви маєте сказати?

Едстестон. А вже-ж нема нічого злого завважити, що иш, що — иш — (ще раз німіс).

Катерина. Завважити, що — иш? (Він безмовно вітіє у неї очі, наче теля в нові ворота. Вона лютуючи повторює). Що иш?

Едстестон (настришився так, що аж відзискав мову). Отже, що вапа величність були — були — (тідиско). Ну я висловлю се ось як: цілком природно було-б річю для муцини подивляти вашу величність, навіть не бувши фільософом.

Катерина (раптом усміхається й простягає йому руку, щоб поцілував). Придворець!

Едестестон (зілгучи її). Ані крихти. Ваша величність дуже добрі. Я був дуже позручний, але се не був мій замір. Боюся, що я трохи туній.

Катерина. Тупий? Ні в якому разі. Більше відваги сотнику! Ви нам сподобалися. (Він прикладяє на одно коліно. Вона бере його лице в свої долоті, підносить його обличчя вгору й додає). Ви нам дуже сподобалися (кокетливо піднесе його по лицю. Він склоняється майже до свого коліна). Petit lever скінчене! (Повертає, щоб піти в свій кабінет і спікається з Потьомкіна, що лежить горілиць). Ах! (Едестестон прискачує, щоб підмогти їй). Він склоняє Потьомкіна за ноги й відсував його на бік із дороги Імператорки). Цякуємо вам, сотнику. (Він залянинно кланяється і в нагороду дістас дуже ласкавий усміх). Потім Катерина йде в свій кабінет, за нею княгиня Дашкова. Віля дверей Дашкова обертається, щоб зробити глибокий поклон Едестестонові).

Варінка. Щасливий ти, батюшко! Згадай колись, що се я тобі се зробила. (Вибігає за Імператоркою).

(Едестестон трохи оглощений інч через кімнату в напрямі придворців, які з великим респектом дивляться на нього. Виходючи з салі середнimi дверми, всі придворці глибоко йому кланяються. На поклони відповідає він нервовою судорогою й відвертається від них на те, щоб віч-на-віч побачитися з іншими придворцями, що теж кланяються йому з другого боку. Ся церемонія збиває його зовім з паннишку, так що відкланюючись одному придворцеві, він потручує іншого і в свою чергу мусить поклонитися, щоб сей вибачив. Вкінці всі з війском Нарішкіна відходять).

Едестестон. Уф!

Потьомкін (живо скочивши на ноги). Отож доконав свого, любчуку. Чудово! Прекрасно!

Едестестон (зачудованій). Хочете тим сказати, що ви не пяний?

Потьомкін. Не смертельно пяний, а тільки — дипломатично пяний. В ролі пяної свині я за п'ять мінут зробив для тебе більше, піж по тверезому зробив-би за п'ять місяців. Фортuna вже в твоїх руках. Ти подобався Катерині.

Едестестон. До чорта з її ласкою!

Потьомкін. Як, ти не радіш?

Едестестон. Радіти? Боже милий, чоловіче, та-ж я заручений, ось-ось і весілля буде.

Потьомкін. Ну то що? Вопа-ж в Англії? Ні?

Княг. Дашкова (повертає). Сотнику Едестестон! Імператорка вже одягнулися і наказують вам явитись.

Едестестон. Скажіть, що я пішов собі, заким ви принесли мені сей наказ. (Вибігає. Всі три присутні ще особи занадто приголомлені, щоб його спинати. В найвищому останнінні проводять його очима).

Нарішкін (відвертаючись від дверей). Вона його кнутами засіче. Він погиб.

Княг. Дашкова. Але що мені робити? Такої відповіди чайже не можу запести Імператорці.

Потьомкін. П-п-п-б-б-б-рррр (Довго джукає крізь стиснені губи й гарчить. Плює). Мушу вціліти кого по зубах!

Нарішкін (на лоб на шию тікає середнimiми дверми). Ні! Ні!
Не мене!

Княг. Дашка (очайдущно кидаеться перед Потьомкіна, що саме вирушає в погоню за шамбеляном). Бийте мене! Калічте! Отсе я буде оправданнем для мене, що не верну до неї. Добре бийте!

Потьомкін. У-у-ух! (Штурляє нею на ліжко, а сам вилітає за Нарішкіном).

ТРЕТЬЯ ДІЯ.

Садок на терасі над Невою. Кляра. Англійка, гладка пані, ліктами спершися на мур, що відділює терасу від ріки, дивиться на Неву. Віждаючи обертається, бо почула, що хтось відчинив і замкнув за собою фірту від садка. Вбігає Едстестон. Вона з радісним криком підається йому на шию.

Кляра *Miff* любий!

Едстестон (*робить квасну міну*). Не називай мене так.

Кляра (*охолонула, здивована*). Чому?

Едстестон. Увесь цей поранок мене називали любчиком.

Кляра (*загорюється заздрістю*). Хто?

Едстестон. Кождій. Навіть одна наїневимовнійша свиня, якщо не покинемо цього гідкого міста зараз, чуєш? таки зараз — то ще й Імператорка назве мене своїм любчиком.

Кляра (*тишно надувши*). Не посміє! Ти казав їй, що вже заручився зі мною?

Едстестон. Певно, що ні.

Кляра. Чому?

Едстестон. Бо я не дуже хотів, щоб мене вибили кнути, а потім повісили або заслали на Сибір.

Кляра. Що ти кажеш, ради Бога?

Едстестон. Отже — одним словом — пе думай, моя Кляро, що я блазень. Справа занадто поважна, щоб обиняками говорити. Я бачив Імператорку і —

Кляра. Ну так що? Ти-ж хотів її побачити.

Едстестон. Так, — але Імператорка побачила мене.

Кляра. І залибилася в тобі!

Едстестон. А ти відкіля зпаєш?

Кляра. Або-ж можна в тобі пе залибитися, коханий мій?

Едстестон. Ах! Я ж пе в дурнем. Але, хоч се звучить трохи зарозуміло, та мушу підхлібти собі, що я гарнійший від Потьомкіна і від всіх тих свиней, що до них вона привикла. Так, чи сяк, а я пе хочу ризикувати, лишаючись тут довше.

Кляра. Що за халепа! Мама буде лютитися, що треба пакуватися і зректися нипинього придворного балю.

Едстестон. Нічого не пораджу. Не можна гаяти ані хвилини.

Кляра. Чи не сказати їй, що її засічуть кнутами, як остане?

Едстестон. Скажи, кохана! (Цілує її й пускає, думаючи, що вона зараз побіжить до дому).

Кляра (задумується). А вона — а вона зблизька гарна?

Едстестон. Ані порівняти з тобою.

Кляра (заздрісно). Отже ти бачив її зблизька?

Едстестон. Доволі зблизька.

Кляра. Направду? А як із близька? Ні, се глупо. — Я скажу мамі. (Вона якраз забирається відійти, коли входить Нарішкін із десятником і відділом солдатів). Чого хочете тут?

(Десятник іде до Едстестона й, важко гримнувши перед ним на коліна, виймав пару тишних пістолів із золотими ручками. Подає Едстестонові, тримаючи їх за цівку).

Нарішкін. Сотнику Едстестоне! Їх світлість князь Потьомкін посилають вам отсі обіцяні вам пістолі.

Десятник. Візьми їх, батюшко. А не забудь на нас більших солдатів, що їх принесли. Бо Бог свідок, що ми нічого не дістаемо, хиба лише щось випити.

Едстестон (нерешуче). Але ж я не можу приняти таких цінних річей. Хоч — лихо знає! Які-ж вони гарні! Подивись тильки, Кляро!

(Вона хоче взяти пістолі до рук, але десятник, що все-ще клячить, не сподівано пускає їх на землю, потім кидається вперед і обіймає Едстестонові клуби, щоб не дати йому віянняти його власних пістолів із холяв).

Десятник. Хапайте його мершій! Ловіть за руки! Я маю його пістолі! (Солдати схоплюють Едстестона).

Едстестон. Ах! Чого хочете, прокляті? (Вганяє коліно десятникові під ложечку й скажено беться з насильниками).

Десятник (качається по землі, хлипає й стогне). Ой! Убив! Святий Миколо! О-о-ой!

Кляра. Рятуйте! Рятуйте! Чарльза мордують! Рятуйте!

Нарішкін (схоплює її й затикає рукою її уста). Звяжіть йому руки й ноги! Десять тисяч буків вам, якщо пустите! (Кляра обертається йому з рук, пускається на нього й скажено бе кулаками). Іло-о-ой! Змілуюся, матушко!

Кляра. Ти вироде! Рятуйте! Рятуйте! Поліція! Нас мордують! Рятуйте!

(Десятник підвіся і йде ратувати Нарішкіна. Він хапає Кляру за руки й уможливлює Нарішкінові ще раз заткнути її уста. Тимчасом Едстестон і його насильники купою обриваються по землі. Вони повалюють на решті Едстестона на плечі і звязують йому напяте попід коліна. Потім обкручують його груди широким ременем. Укінці перепихають дрюк попід отої ремінь, що на грудях, і сей, що на напятях, і на дрючку підносять Едстестона, безнадійно отак спакованого, щоб викисти лети. Тимчасом Едстестон і не думас терпіти мовчки).

Едстестон (важко дышучи). Я вам дам! Чи ви розвяжете мене, прокляті? Я поскаржуся послови! Я напишу до „Газети“. Англія висадить вашу дрантіву фльоту на беріг, а цілу вашу

головяту армію вимете на Сибір за се! Пустите мене, чи ні? Трясля ваній матері! Бодай би ви сказилися! Ікого черта хочете від мене? Я вам — я вам — я вам — (винасить його геть, що й голос не доноситься).

Наришкін (відриває руку з Кляриної шапки наче погареній, піщить і дико вимахув пальцем). Ної! (Останній десятник пускає її руки). Вона вкусила мене, мала гадюка!

Кляра (сплювус із огидою винирає уста). Ти смієш пихати свої брудні пальці в мої уста? Ух, тъфу!

Десятник. Змілуйся матушко, ангелику!

Кляра. Не смій називати мене матушкою-ангеликом! Де поліція?

Наришкін. Ми якраз в поліція в Петербурзі, мала гадюко.

Десятник. Із богу не маємо наказу робити тобі кривду, матушко. Ми сповили тільки свій обовязок. Ось яка здоровата й міцна, а я вже таки шіколи до здоровля не прийду. Де-ж пак? Страшенно вже сильний він, добре бється, кріпкий наче ведмідь. Таки відбив мені лопатку своїми твердими колінами. Із-богу не можна слати народа хрененого на такого небезпечного ворога!

Кляра. А добре тобі так! Куди-ж ви потягли сотника Едестестона?

Наришкін (злобно). До Імператорки, красавичко. Він зневажив Імператорку. Він дістапе сто один кнутів. (Сміється і виходить, дмухаючи в свій покусаний пальць).

Десятник. Але, він чутиме тільки перших двадцять кнутів і вмре, заким се дійде до кінця. А вже-ж.

Кляра (її непоборна бундючність фаде її силі). Вони не сміють торкнутися англійського старшини. Сама піду до Імператорки. Вона може й не знає, хто є сотник Едестестон і всі ми.

Десятник. Піди ради святого Миколи, красавичко.

Кляра. Тільки не будь зухвалий. Як можна в палату понасти?

Десятник. Всякий входить туди й виходить, кому забажеться, кохана любко.

Кляра. Але я мушу зобачити Імператорку. Мушу поговорити з нею.

Десятник. І поговориш, кохана матушко. Дай тільки бідному старому десятникови рубля, а святий Микола богоугодник вже візьме на себе твоє спасеніє.

Кляра (пахко). Я дам тобі — (вона хоче сказати: п'ятьдесять рублів, але кусає себе за язик). — Можу дати тобі цілі два рублі, якщо зможу поговорити з Імператоркою.

Десятник (втішений). Восхвалений нехай буде Господь за тебе, матушко. Ходи. (Веде її за собою). А твого молодого чоловіка хиба сам черт спокусив бебехи мені отак відбити, що аж дух заперло. Де-ж пак? Ми повинні вибачати гріхи одни одному.

ЧЕТВЕРТА ДІЯ.

Трикутний закуток; в одній з його стін пробитий склепінний лук, завішений важкою занавісою. Туди можна пройти до великої балової салі палацу. (Світлення притиснене, бо свічки приєлонені червоними абажурами. В стіні, яка дучиться з тою, що в ній пробитий лук, двері. Гарне крісло по тім боці, де лук, — ось і все урядження закутка. На балевій салі танцюють польонеза під звуки дутої оркестри).

Нарішкін входить дверима, за ним солдати, що несуть Едстестона, все ще притороченого до дрючка. Знеможений і замлій він не відає ні звуку.

Нарішкін. Стій! Витягніть дрючок із арештанта! (Вони звалиють Едстестона на підлогу наче колоду й витягають дрюк. Нарішкін схиляється над ним і зневажливо говорить). Но? Чи ви готові на тортури? Отсе є приватний кабінет Імператорки для тортуровання. Чи можу причинитися чим для вашої вигоди? Скажіть тільки.

Едстестон. Чи ви маєте кутні зуби?

Нарішкін (здивовано). Чому?

Едстестон. Їх величиність король Джордж Третій зажадав шість ваших кутних зубів, як тільки відомість про те, що робите зі мною, дійде до Лондону. То ж уважайте! А бодай ти осліп!

Нарішкін (наляканій). Ах, запевнюю вас, що тільки виконую накази. Сам я особисто не зношу тортур і рад-би вас уратувати, коли б тільки міг. Але Імператорка горда. Та ї яка жінка зрештою простила б вам таку зневагу, якої ви допустилися?

Едстестон. Я вже казав: Бодай ти осліп!

Нарішкін (майже в сльозах). Та се-ж не моя вина. (До солдатів, сухо). Знаєте свої накази? Памятаєте, що вам робити, як Імператорка дастъ знак? (Солдати потакуючи бютъ у дах).

(Нарішкін проходить, відкривши занавіси. Гомін музики й пасмуга блискучого білого світла з канделябрів балової салі вриваються, як він проходить. Смуга білого світла щезає, а музика приглушується, як тільки занавіса стуллюється до кути за Нарішкіном. Миттю музика вриває її Нарішкін назад вертає споза занавісі. Остерігаючи киває на солдатів. Вони стають на позір. Потім підходить до занавіси, щоб розкрити її перед Катериною. Вона в повнім імператорськім строю. Задержується при вході. Солдати падуть на колінки).

Катерина. Викопайте, що вам наказано.

(Слідити скріплюють Едестестона й неминуче рдо кидають нам до під
Імператорки).

Катерина (холодно дивиться від на нього). Also. — Ви по-
трудили мене двічі посыпати за вами. Краще було б для вас,
якби прийшли за першим разом.

Едестестон (погірдливо й лісно). Та я пі разу й не приходив.
Мене принощено. Се пекельна безсоромність.

Катерина. Вважайте на свої слова.

Едестестон. Не потребую. Слухайте, я вірю, що виглядаєте дуже мавстатично й дуже гарно, тільки-ж не можу вас бачити. А опріч того я не палікався піз трохи. Я Англієць. Ви можете мене пірвати, але збентежити мене піяк вам не вдастся.

Нарішкін. Памятайте, до кого говорите.

Катерина (люта, що він втручається, непогановано). Не забувай, що собаки не говорять! (Він низько кланяється). А ви, сотнику, памятайте, що хоча я славна з ласкавості свої, то все таки є межі терпеливості павіть для Імператорки.

Едестестон. Як може памятати іценебудь людина, звязана таким дурацьким способом? Я ледви дину. (Робить безвиглядні зусилля звільнитися). Слухайте: не будьте неласкаві, ваша величність, і веліть мене розвязати. Направду ви повинні оправдатися передо мною.

Катерина. Невже думаете, що вам вдастся вратуватися як Потъомкінові, якщо зачепите мій змисл гумору?

Едестестон. Змисл гумору! Ха-ха-ха! Отсе мені подобається. Чи міг би хто, в кого є змисл гумору, зробити ось такого страхопуда з людини ї сподіватися, що вона візьме справу поважно? Прошу вас: таки накажіть їм зняти з мене сі цута!

Катерина (сідає). Чому, прошу?

Едестестон. Чому! Чому! Чому! — Бо вони дошкають мені!

Катерина. Іноді люди вчаться через терпіння. Вічливого поведіння наприклад.

Едестестон. Очевидно! Якщо ви — жінка вже з самої натури свої злобна і павмисне мене мучите, то мені нема що говорити більше.

Катерина. Монарх, пане, повинен іноді вживати потрібної і спасенної безоглядності.

Едестестон (безлично її перериває). Ква! Ква! Ква!

Катерина. Donnerwetter!

Едестестон (очайдуши продовжує). Се ніяка безоглядність, се блазенство. І якщо думаете, що воно змінює мою вдачу на лішче, або вчить мене чогонебудь, то помиляєтесь. Може воно ї дає вам задоволення, тільки, якщо воно так, то таке задоволення цілком немиле, ось що.

Катерина (неспокійно й грізно звертається до Нарішкіна). Чого шкіриш зуби?

Нарішкін (від жаху паде навко.лішки). Змилуйся, матушко! Серце в мене на устах.

Катерина. Якщо ще раз забудеш, перед ким стойш, то твоє серце й уста розділяться на два окремі шматки! Їди і за-бирай своїх людей за собою! (Нарішкін працює до дверей. Сал-дати встають). Стрівай! Припхаїте отсе (показує на Едстестона) близше. (Салдати виконують наказ). Не так близько! Невже казала я вам зробити з нього мій підніжок? (Відтихне Едстестона ногою).

Едстестон (ненадійно тицить). I-i-ix! Справді попрохати мушу вашу величність не пхати кінчика своєї імператорської нижки межі мої ребра. Я дуже лоскотливий.

Катерина. Направду? Тим більше підстави для вас, сот-нику, відноситься до мене з пошаною. (До других). Забирайтесь! Скільки разів маю я наказувати, поки мене послухають?

Нарішкін. Вони принесли прилади для тортур, матушко. Треба?

Катерина (з обуренням). Як смієш говорити вільнодумпій Імператорці про такі страхіття? Завше будеш дикуном і дурнем, Нарішкінє. Сі памятки варварства поховані вже, Богу дякувати, в гробі Петра Великого. Мої методи культурніші. (Торкається кінчиком ніжки ребер Едстестона).

Едстестон (гістерично верещить). Яй! Я-а-а! (Лютото). Якщо зробите ще раз отак, ваша величність, то напишу до „Ліондон-ської Газети“.

Катерина (до салдатів). Лишіть пас самих! А швидко! Чули? П'ять тисяч буків тому, хто буде в кімнаті, як заговорю ще раз! (Салдати вилітають). А ти, Нарішкін, чекаєш на кінти? (Нарішкін чим швидче виступає з кімнати).

(Катерина й Едстестон тепер самі. Катерина тримає в руці скіптер, золоту паличку. Обвинений він новим французьким памфлетом під заголовком: „L' Histoire aix Chiarante Ecus“. Спокійно розвиває його й по-чинас читати, вигідно засівши на кріслі, наче б то сама тільки була в кімнаті. Гілька хвилін минає серед тиші. Вона чимраз дужче захоп-люється й чимраз більше забавляється прочитаним).

Катерина (невічайно задоволена якоюсь фразою, обертаючи кар-тику). Ausgezeichnet!

Едстестон. А. Г-у-м!

(Тіша. Катерина долі читає).

Катерина. Wie komisch!

Едстестон. А гм-угум!

(Тіша).

Катерина (одушевлено говорить до себе). Подиву гідний пі-съмпник із monsieur Вольтера! Як виразно з'ясована в п'ого глупота цього тупоумного проекту на піднесені загального до-ходу з краю при помочі безпосереднього податку на ґрунт! А як пишить його свою іронією! І як роземішу читача разом з тим! З якою певністю відчувається, що ввесь сей плян обертається в півець від ударів його дотепу та економічної ерудіції. Так, що годі й говорити вже про сей плян освіченим людям!

Едстестон. Ради Бога, мадам, неваже справді задумуєте полінити мене отак звязаного, критикуючи тимчасом блузпірства отого гайдкого безбожника? Ах! (Вона ще раз ужила кінчика своєї ніжки). О! Оо!

Катерина (*спокійно*). Чи добре я чула, буцім-то ви говорили, що monsieur Вольтер є великий філантроп і великий фільософ, а разом із тим найдотепніша людина в Європі?

Едстестон. Ні, ви недобре чули. Навпаки, я кажу, що звичайний кат повинен би спалити всі його книжки. (Кінчик її ніжки доторкується його ребер). Яй! О, лиштів! Я зімллю. Не можу стерпіти.

Катерина. Чи ви змінили свій погляд на monsieur Вольтера?

Едстестон. Чейже не можете вимагати від мене, вірного англіканської церкви (*вона лоскоче його*)... Йой! Я-а-й! Боже! Він такий, який вам подобається! Філантроп, фільософ, красавець! Статую йому поставити б, чорт його забери! (Вона лоскоче його). Ні-і-і! Господи його спаси! Веди до побіди, щастя й слави! Ах! Вічна пошана іхай заквітчає його імя: Вольтер тричі іхай буде прославлений на скрижалях слави! (Знесилений). А тепер дозволите мені встати? Дивіться тільки! Ось я бачу ваші кістки, як лоскочете мене. Так папі не роблять.

Катерина (*простягає кінчик ніжки й роздиває її*). Неваже не-приємний вам отсей вид?

Едстестон. Приємний він доволі, тільки (*нечувано перекочуюче*) ради Бога не торкайтесь моїх ребер!

Катерина (*відкладає памфлет на бік*). Сотнику Едстестоне, чому не прийшли ви, як я посылала за вами?

Едстестон. Мадам, я не можу говорити, поки звязаний отак.

Катерина. Подивляєте мене ще так само, як вранці сьогодня?

Едстестон. Як можу сказати, не бачучи вас? Пустіть мене, щоб я встав і подивився. А то пічого не бачу крім кінчиків ваших піг і моїх.

Катерина. Ви все ще задумуєте написати про мене до „Льюїонської Газети“?

Едстестон. Ні — якицо знімете з мене се ремінне. Скоро, розвяжіть мене. Я млію.

Катерина. Не думаю. (*Лоскоче його*).

Едстестон. А а-ах! Кітка!

Катерина. Що? (Ще раз лоскоче його).

Едстестон (*вершина*). Ні, ангел, ангел!

Катерина (*ніжно*). Geliebter!

Едстестон. Не розумію ані словечка по німецьки, але воно звучало піжно. (*Помадис в гістерію*). Матушко, красавичко кохана, ангеле, — не будь жорстока, розвяжи мене! Ах, пропшу, благаю тебе. Не будь недобра. Я збожеволію.

Катерина. Сподіваюся, що справді збожеволієте з любови, як тільки Імператорка зволить поінтересуватися вами. Коли Імператорка дозволяє вам бачити її ніжку, то ви повинні її цілувати. Сотнику Едстестон: ви роззыва.

Едстестон (*обурений*). Ні! Я не роззыва! У звідомленнях згадували про мене, як про високо інтелігентного старшину. І — дозвольте перестерегти вас, ваша величність: я не такий вже цілком безпомічний, як вам видається. На балевій салі є англійський посол. Вистарчить мені крикнути, щоб він зявився. А тоді, що з вами, ваша величність?

Катерина. Хотіла б я, щоб англійський посол, чи хто інший пройшов через оті занавіси проти моого наказу! Вони наче камінна стіна десять стіп завгрубшки. Кричіть, скільки сил! Ридайте, проклинайте, пищіть, ревіть! (*Немилосердно лоскоче його*).

Едстестон (*дико*). Ау-у-у -ау-у-у! А-а-а! О-о-у! Доволі! Боже! Я-я-я! (*Його крикові відповідас замішане на балевій салі*).

Голоси з балевої салі. Назад! Не вільно далі! Держіть її! Наказ Імператорки! Се неможливе! Ні, любко, не можна сюди! Нікому не вільно входити! Вас у Снібр зашлють! Не пустіть її, ради свого життя! Тягніть її назад! Вас засічуть кнутами! Се безнадійне, mademoiselle. Мусите слухати наказів. Пильнуй! А-ну сюди! Тримайте її!

Голос Кляри. Пропустіть! Мого Чарльза там тортурують! Я хочу пройти. І як можете танцювати від всі, наче б то нічого не сталося? Пустіть мене, кажу вам! Та пущтіть! (*Вривається почерез занавіси. Ніхто ни сміє йти за нею*).

Катерина (*розгнівана встає*). Як смієте?

Кляра (*нестримно*). Ах! Як смію?! Де мій Чарльз? Що робите з ним?

Едстестон (*кричить*). Кляра! Розвяжи ремені ради Бога! Мерщі!

Кляра (*побачила його і навколошки припадас біля нього*). Ах! І як вони сміли тебе так звязати? (*До Катерини*). Ти лютий вироде! Ти російська дикарка! (*Кидаеться на ремені й починає їх розвязувати*).

Катерина (*можутнім зусиллем опановує себе*). Пануй над собою тепер! Запануй над собою Катерино! Вважай на фільософію! Європа глядить на тебе. (*Примушує себе сісти на крісло*).

Едстестон. Уважай, кохана! Се Імператорка! Називаї її імператорською величністю. Клич її зорею нівночи, матушкою, любкою. Вона се любить. Тільки — знімі ремепі.

Кляра. Лежи тихо, коханий. Не зможу їх розвязати, як при чатимешся.

Катерина (*спокійно*). Лежіть цілком таки спокійно, сотнику. (*Лоскоче його*).

Едстестон. Я-а! У-у-у-а! Аго-о-й!

Кляра (закамянила розляпуючи ремені: вона зрозуміла положення й пополотніла від задрости). То отсе й є вся твоя тортура?

Катерина (анічливо). Се улюблена тортура Катерина Другої, mademoiselle. Думаю, що сотник немало роскошується нею.

Кляра. Якщо так, то може вживати сіві тортури, скільки захоче. Мені прикро, що втручалася. (Ветас та хоче йти).

Едестестон (зубами ловить хвіст її спідниці й тримає його наче булавою). Не іди! Не линай мене в такім страшнім положенню. Увільни мене! (Він говорить се, але висходити не дуже зрозуміло, бо в зубах тримає хвіст від спідниці).

Кляра. Пусти мене! Доволі, що сам ти пегідний і смішний. Не осмішуй ще й мене до того. (Вириває кінець спідниці).

Едестестон. Ой! Ще трохи, а зуби геть була б мені повіривала. Ти гірша піж зоря півночі. (До Катерини). Матушко-любко: ти маєш добре серце, найліпше в Європі. Пожалай! Помилуй! Люблю тебе! (Кляра вибухає налачем). Увільни мене!

Катерина. Добре! Тільки на те, щоб доказати, паскільки ліпша бував російська дікунка від англійської (хоч з прикрістю завважити мушу, що я Німка)! (Нахильяється, щоб розвязати ремені).

Кляра (заздрісно). Не трудіться, дякую! (Кидаеться на ремені й обидві вони увійнюють Едестестона). А тепер ставай, будь ласкав. І заховуйся бодай трохи гідно, коли ще не здеморалізувався до краю.

Едестестон. Гідно?! Ой! Не можу. Я задубів увесь. Уже ніколи не зможу встати! Ой, Боже! Як болить! (Вони хатають його за рамена й підносять). Яй! А-ах; Йой! Ов! У-у-у! Ах, матушко, ангеле, ніколи не муч так муцину. Бичуй його, убий, спечи, ушквар його, голову вітни, повісь, зчвертуй! Тільки не вяжи його так і не лоскочи!

Катерина. А ваша молода дама все ще думає, що ви роскошувалися тим.

Кляра. Я знаю, що думати. Ніколи ні словом вже не обізвусь до цього. Якщо тільки про мене ходить, то ваша величність можуть собі затримати його.

Катерина. За піцо в світі не позбавила б я вас його особи. Хоча справді думаю, що він все таки — любий (плаче його по лиці).

Кляра (хрипливо). Справді, я се бачу.

Едестестон. Не гнівайся, кохана: кождий в сій країні є любчиком. Я тобі се доведу. (До Катерини). Чи ваша величність не були б ласкаві покликати єюди князя Потьомкіна?

Катерина (повна зачудування, що перемінюється в тишну гордістю). На вішо?

Едестестон. Щоб зробити мені приємність.

(Катерина погідно смиється, що до занівіс і розкриває їх. Музика починає грати Редову).

Катерина (кличе приказуючим тоном). Потьомкін! (Музика нагло перестає грати). Сюди! До мене! Грайте далі, дурні! (Редова на ново починається).

(Десятирік надбігає з балевої салі, щоб Імператорці підтримати занавісу. Входить Потьомкін, танцюючи з Варінкою).

Катерина (до Потьомкіна). Англійський сотник чогось хоче від тебе, мій любчику!

(Катерина сідає під час того, а Потьомкін по комедіянтськи кланяється на знак, що готов служити Едстестонові. Варінка проходить позад Едстестона і Кляри й стає праворуч від неї).

Едстестон. Точнісінько. (До Кляри). Отже чула, кохана: „Мій любчику“? Значить: якщо їх величність кличуть його „любчику“, то невже се моя вина, що вона й мене так само називає?

Кляра. Се мене нічого не обходить. Ти не повинен був сього робити! Я гніваюся, я ображена.

Едстестон. Та-ж вони мене звязали, кохана. Я не міг нічого порадити. Я боровся, скільки сили мав.

(Десятирік (при занавісах). Він боровся, як лев або ведмідь. Відбиту лопатку й-богу до гробу занесу.)

Едстестон. Ти хиба не хочеш мене покинути, Кляро? (З натиском). Кляро, Кляро!

Варінка (у розгарі почуття прихиленості благає Кляру, простижнувши руки до неї). Ах! Солодке ти ангельське янчяточко, він тебе любить! Се так і світиться з його очей! Прости йому, прости йому!

Потьомкін (від Імператорки ждається до Кляри й паде перед нею навколошки). Прости йому, прости йому! Херувимчику маленький, качечко дика, зоре ясна, слово маленька, самоцвіте манюсенький в короні небесний!

Кляра. Се вже таки цілком смішне.

Варінка (клікає перед нею). Прости йому, прости йому роскошне кохана, дитинко в трояндovій колисці!

Кляра. Все зроблю, тільки дайте мені спокій!

(Десятирік (клякає перед нею). Прости йому, прости, щоб отої силач не звів на тебе нагайки! Прости йому! Й-богу всім нам треба прощення!

Кляра (надірваним голосом). Прощаю йому! Прощаю йому!

Потьомкін (радісно зривається. йде поза Кляру й піdnімає її на руках). Обійтми її, побіднику з Бескерс Гіл. Цілуї її, щоб аж зімліла!

Десятирік. Прийтми її ради святого Миколи!

Варінка. Вона просить у тебе тисячу коханих поцілувочків по всім тілі.

Кляра (непогамовано). Не хочу! (Потьомкін кидає її в рамена Едстестона). Ох! (Обос вони незручні й засоромлені відсахуються одне від одного й стоять напроти себе занімівши).

Катерина (*штовхас Едстестона до Кляри*). Нічого не порадиш, сотнику! Тут Росія, не Англія!

Едстестон (*удас, буцім то він веселий, і церемонійно цілус Кляру в чоло*). Нічого не маю проти того.

Варінка (*роздягана й незадоволена*). Тільки раз поцілував! І то в чоло! Риба! Подивися тільки, як я цілу! А все ж він тільки старий і страшенно поганий мій дядя! (*Обіймає Потьомкіна й обсипує ціле його лиць поцілунками*).

Десятник (*аж до сліз зворушенний*). Спаси її благослови вівці свої, святий Миколо!

Катерина. А тепер дивуєтесь ще, чому люблю Росію більше, аніж яку країну в світі?

Наришкін (*появляється в дверях*). Принесено модель нового музею, ваша величносте.

Катерина (*завзято встас й рушас до занавіс*). Ходімо! Про нішо іши не можу думати, тільки про музей. (*Під луком затримується й звертається до Едстестона, котрий саме підбіг, щоб підняти занавіс перед нею*). Бажаю вам, сотнику, всякого щастя, яке лиши вам зможе дати ваш ангелік. (*Йому на ухо*). А я б вам дала більше, але ви так не думали. Бувайте здорові.

Едстестон (*цілус її руку, але не випускає її потім зі своєї пропекційно її гласкаючи*). Так глибоко відчуваю ласкавість вашої величності, що направду не можу попрощати вас, не давши вам одної широї й здорової поради.

Катерина (*вириває руку й відеахується наче вжалена*). Поради!

Потьомкін. Уважай, божевільний!

Наришкін. Радити Імператорці!

Десятник. Святий Миколо!

Варінка. Хо, хо, хо! (*подавлює вибух реготу*).

(кричать рівночасно).

Едстестон (*іде за Імператоркою й починає вічливо, але авторитетно*). Ваша величність очевидно велика цариця мимо всього, — але коли нічого не промовчати, то я мущина, а ваша величність тільки — жінка.

Катерина. Тільки жін — (*сльози застрюгають в її горлі*).

Едстестон (*продовжує*). Повірте отже мені, що ся російська розперезапість не вистане. Я ціню, як зрештою кождий миціна палке серце, що домагається свого. Але — її забагато сеї палкості. Ледви, чи відповідає вона доброму смакови: бо — правду кажучи — вона є — невластива.

Катерина (*іронічно*). Со!

Едстестон. Говорю не тому, що не можу дивитися крізь пальці. Я знаю, який нещасний досвід ваша величність зробили з своїм подружем. —

Катерина (*роздягена*). Alle Welter!!!

Едстестон (*сентиментально*). Не кажіть так. Не думайте погано про нього. Не вважаючи на все, він був вашим чоловіком і, які б там не були його хиби, ви всетаки не повинні зле думати про нього.

Катерина (*майже вибухаючи*). Я готова забутися!

Едстестон. Я певний, що він справду вас любив і що й ви самі його вірно любили.

Катерина (*найгисшим зусиллем опановує себе*). Ні, Катерино! Що сказав би Вольтер?

Едстестон. Ах! Що там скаже цей підлій глузівник! Станьте прикладом для Європи, мадам, і зробіть се, що я збираюся зробити. Одружиться ще раз. Одружиться з добрым яким чоловіком, щоб охоронив і підтримав вас на ваші старі літа.

Катерина. Мої стари — (*вона ще раз тратить мову*).

Едстестон. Так. Всі мусимо постарітися, навіть найкрасші споміж нас.

Катерина (*паде важко зітхуючи на крісло*). Дякую вам.

Едстестон. Ще не так дякуватимете мені, коли побачите своїх маленьких діточок біля своїх ніг і свого чоловіка при комінку в довгі зимові вечери — до річи, я забув: у вас не вживають комінків, хоч клімат у вас холодний. Чи сказати мені: при печі?

Катерина. Певно, якщо се вам подобається. При печі — так, чи сяк, при печі.

Едстестон (*відрухово*). Ах, мадам, скасуйте піч! Повірте мені: нішо не буває таке гарне, як старовічний, отвертий комінок. Рідний закуток! Обовязки! Щастя! — ці слова виражають одне й те саме. І все те найкраще процвітає при комінку в світлиці. (*Звертається до Кляри*). А тепер, кохана, годі нам затримувати царицю. Вона поспішається оглянути модель музею, а йому ми — очевидно — бажаємо всякого успіху.

Кляра (*зимно*). Не я її затримую.

Едстестон. Ну, добре! Бувайте здорові. (*Стискає Потьомкінову руку*). Бу-вай-те здо-ро-ві, князю! А приїдьте коли в Англію й загостітесь до нас! Мене завше застанете дома: хутір Тісний Кут, село Глибоке, повіт Малий Брід у Девоні. (*До Варінки, цілуючи її руку*). Прощайте, mademoiselle, прощайте матушко, якщо вільно мені назвати вас отак бодай сей один раз. (*Варінка наставляє личко, щоб поцілував*). Що? Ні, ні, ні! Ви так не думаете, правда? Розпущена яка! (*До десятника*). Прощайте, мій друге! А за се випітє за наше здоров'я (*дає йому в руку*).

Десятник. Святий Микола помножить твоїх нащадків, батюшко!

Едстестон. Прощайте, прощайте, прощайте. —

(*Відступаючи назад, а безупинно кланяючись, виходить*. З ним Кляра, що теж кланяється, присідаючи. Потьомкін і Нарішкін мовччи служать, наче б їм роти замурували. Варінка прислухається з дитинною по-

шаною. Катерина з невимовними почуттями. Коли Едстессон наречті щезис з виду, вона встас з затисненими кулаками і підводить руки та замкнені свої очі до неба. Потьомкін отрясається з остаточного, наче тигр прискачує до неї й кидастися їй до ніг).

Потьомкін. Що йому зробити за тебе? Зрізати йому повіки і так поставити на сонці? Вирвати йому язик? Що йому зробити?

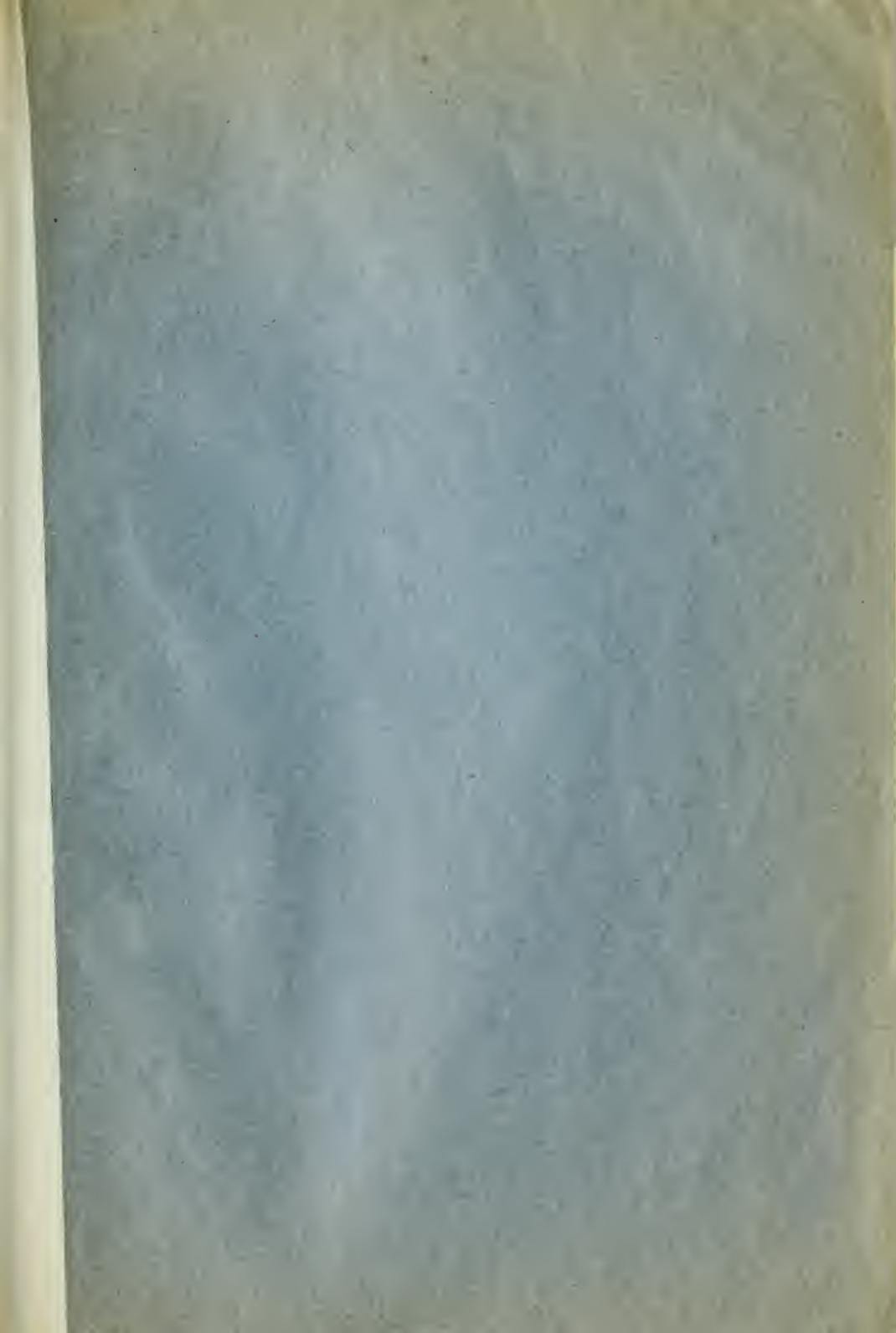
Катерина (відкривас очи). Нічого. — Але — ах! Коли б тільки я могла його мати, могла мати його, — мати його. —

Потьомкін (сковиче з заздрості). Як коханця?

Катерина (з невимовною усмішкою). Ні — в своїм музею!

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 06 13 03 012 9